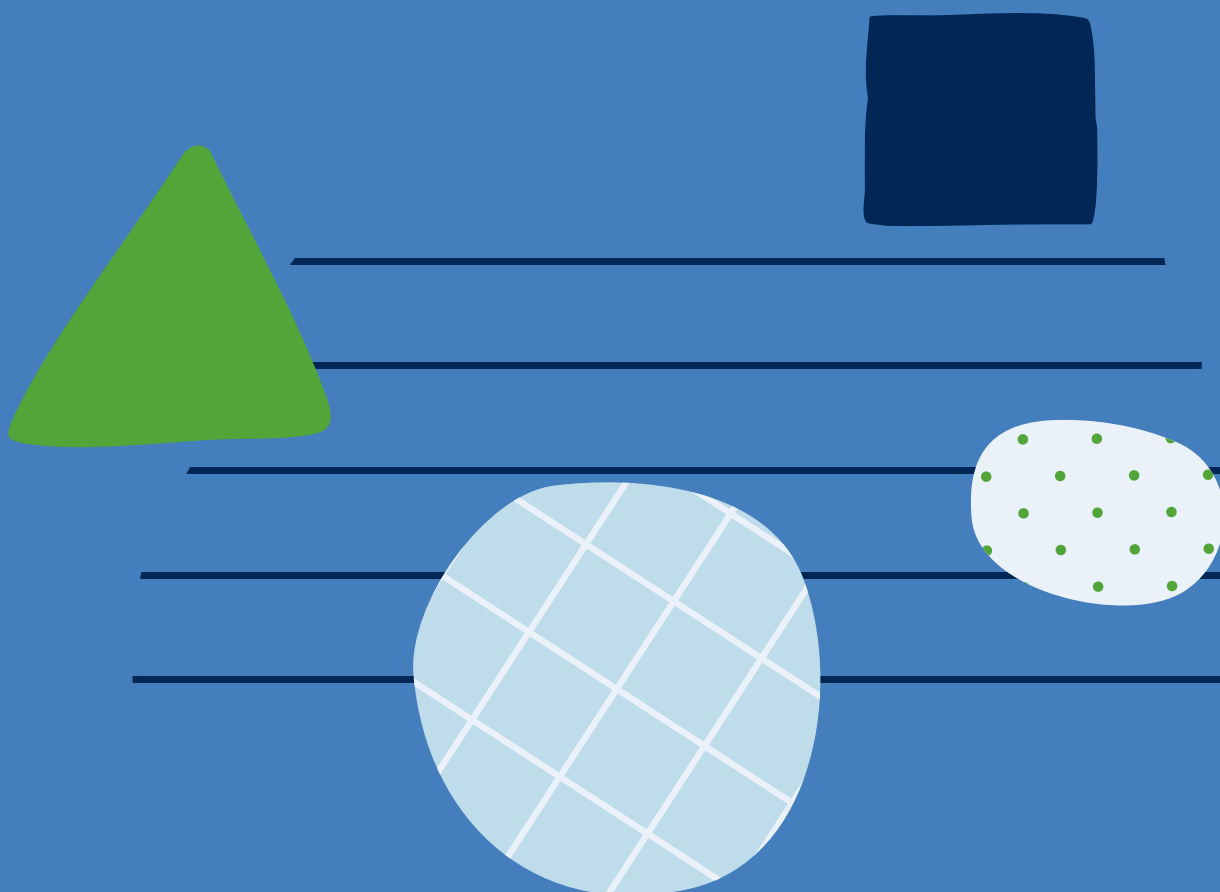

Podpora rovných příležitostí
Národní pedagogický institut ČR

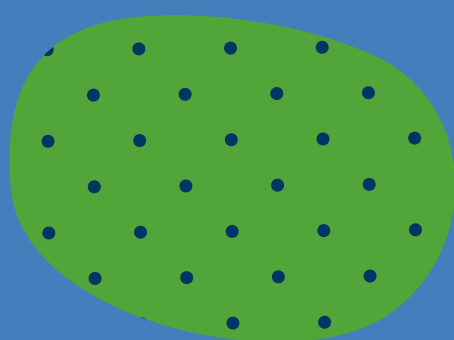
Mezinárodní den Romů

Síla romských příběhů: Jak obohatit výuku a školní prostředí

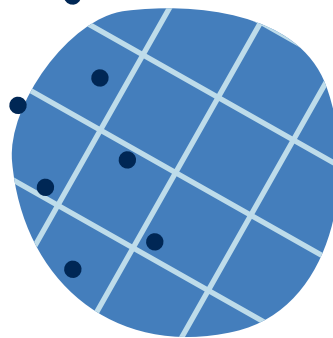
Uznání Mezinárodního dne Romů se stalo jedním z pozitivních milníků na ose romských dějin 20. století. V současnosti je to především každoročně podaná ruka k česko-romskému dialogu a podpoře Romů. Z neviditelné či úkosem vnímané menšiny se v den oslav stává nepřehlédnutelná síla a hrdá demonstrace romské kultury. V žádný jiný den není pozornost společnosti tolik obrácená k Romům jako právě 8. dubna. Ale zbylých tři sta šedesát čtyři dní jako by byli na vedlejší koleji. Jak to můžeme alespoň ve školách změnit?

Děkujeme, že věnujete čas tomuto dokumentu, vaše otevřenost a dobrá vůle jsou důkazem, že chcete jít změně vstříc.

I.

Proč romská literatura patří do škol

Motivované dítě je výhra každého pedagoga a předpoklad úspěšného vzdělávání. Právě vaše základní či střední škola může být místem nových začátků a postupných změn. Přestože segregace a nerovnost jsou dlouhodobým problémem České republiky, v praxi potkáváme mnohé z vás, pedagogů, kterým situace není lhostejná a snaží se nad rámec svých povinností ve své škole či třídě posunout věci k lepšímu. Cílem tohoto materiálu je systémově vás ve vašem úsilí podpořit a inspirovat.

Letošní materiál k Mezinárodnímu dni Romů ve školách zaměřil svoji pozornost na literaturu právě proto, že díla romských autorů mají potenciál různým způsobem podpořit romské i neromské děti na jejich vzdělávací cestě. Čítanky, učebnice dějepisu a jiných předmětů v drtivé většině informace vztahující se k Romům opomíjejí, případně zmiňují v holé větě jen holocaust Romů. Smutnou realitu učebnic hned tak nezměníme, ale můžeme okamžitě nabídnout alternativu, jak jinak vašim žákům téma zpřístupnit, aniž byste jako pedagogové museli nastudovat stohy romistických, etnologických či historických materiálů.

Síla přirozenosti

V čem tkví kouzlo romské literatury a proč je právě do škol vhodným doplňkem? Protože kniha je přijímaným a přirozeným nástrojem vzdělávání. Protože je využitelná nejen ve výuce zaměřené na téma Romové. Protože romské knihy jsou z hlediska formy sdělné, přístupné, přímočaré a obsahově plné informací vybízejících k objevování a rozvoji mladších i starších, romských i neromských dětí. A tím, že nastolují množství univerzálních témat, se současně hodí k naplňování průřezových témat a posílení nejrůznějších kompetencí, ať už v hodinách dějepisu, občanské výchovy či českého jazyka – text romského autora

může vedle samotné četby sloužit jako jakýkoliv jiný podklad pro běžná jazyková cvičení či trénink čtenářské gramotnosti.

V souvislosti s aktuálními změnami rámcových vzdělávacích programů, které nově kladou důraz na poznávání menšin a snižování společenských nerovností, může romská literatura učitelům nabídnout konkrétní materiál, který tyto cíle pomáhá naplňovat – ať už při budování interkulturních kompetencí, nebo při otevírání diskuzí o identitě, historii a současné společnosti.

Stejně jako každá jiná, i romská literatura si zaslouhuje pozornost škol, a pedagogové by měli umět najít pro ni místo. Někdo ji pro začátek může zařadit pouze 8. dubna, jinde se stane východiskem celoročního projektu, některá škola jednoduše umožní, aby romská kniha ve škole a v knihovně zdomácněla jako díla jiných českých a zahraničních autorů.

Pojďme to zkusit

Rodina a kultura, Romové ve 20. století, ale také Lidská práva, Kdo jsem a kam patřím či Nerovnost. Těchto pět témat naleznete ve vybraných dvanácti romských knihách, které díky zpřístupněným ukázkám zvláště pro 1. stupeň ZŠ, zvláště pro 2. stupeň ZŠ a SŠ (**ČÁST II**) mohou hned putovat do lavic.

Jedenáct romských spisovatelů a spisovatelek z Česka i ciziny má tak nyní díky vám šanci vstoupit se svými díly (**ČÁST III**) do škol a začít naplňovat to, o čem v oslavách MDR jde: popularizaci romské kultury, uznání a respekt Romů, vytváření příležitostí pro inkluzi, vzájemné poznávání a obohacování.

Hrdý a přijímaný, nebo ponížený a odmítaný?

„Nejposlednější lavice byla pro Romy, říkalo se jí ‚cikánská‘. (...) Proč tu mám sedět sama? Uplynul první den ve škole. Nenačila jsem se nic. Žádné vědění mi nevešlo do hlavy, jen jsem si uvědomila, jak jsem chudá a ubohá,“ popsala své pocity z prvního dne ve škole ikona romské literatury Tera Fabiánová v díle *Jak jsem chodila do školy*. Tehdy se psala 30. léta 20. století. Od té doby se ve školství pro romské či sociálně znevýhodněné děti – což není to samé, řada romských dětí má doma podmínky dobré – mnoho změnilo, nikoli ale natolik plošně a hluboce, abychom již v roce 2025 nemuseli řešit nerovnost a segregaci ve vzdělávání a s nimi ukradenou budoucnost mnoha romských dětí. Také „zavřené dveře“, nevstřícnost společnosti vůči Romům či vytěšňování tématu nepřímo pomáhají udržovat dva oddělené světy.

Hrdince z knihy Tery Fabiánové doma pro její chytrost přezdívali Velká hlava, k tomu měla odhodlání, důvtip a motivaci být stejně tak úspěšná jako spolužáci. Svůj potenciál rozhodně nerozvíjela v prostředí, kde by cítila zájem, přijetí a bezpečí. Avšak ve chvíli, kdy nově přidělený učitel začal těžit z toho, co jeho romští žáci dokáží, a začal podporovat jejich sebevědomí a hrdost, stali se i oni úspěšnými žáky. A kdo ví, kam by to Velká hlava dotáhla, kdyby nacisté nezakázali romským dětem chodit do školy.

Shodneme se, že romství by nemělo být dětem na obtíž, ale zdrojem, z něhož mohou stejně jako jiné národnosti čerpat hrdost a sebevědomí, vzory, vnímat díky němu pozitivně svoji identitu a tím i sama sebe. Je těžké uvést řečené do praxe? Škola skutečně může být místem, kde se děti automaticky setkají se zájmem o jejich kulturu, dozví se o úspěšných osobnostech, dostanou se k četbě dětských knih od romských autorů, poznají, jaká historie Romy provázela... V takové škole budou moci vyrůstat s vědomím, že jinakost nemusí být stigma a umístěnka mezi nechtěné a neúspěšné. Právě takovou školu budou děti vnímat jako přátelskou, a tím i pro ně smysluplnou instituci.

Slovo může být chlebem i nožem

Tak praví jedno moudré romské přísloví. Většina Romů mu dobře rozumí, zažili na vlastní kůži odsudky z úst členů okolní společnosti, mnozí již v útlém dětství. Letošní Mezinárodní den Romů proto může být ne jedním dnem, ale pomyslnou startovní čarou pro budoucnost, ve které se společnost dozví o Romech víc než jen ze zpravodajských reportáží, a pozná jejich kulturu, historii a osobnosti v celé šíři. S takovou výbavou se hůře pronášejí ostrá slova, která zanechávají jizvy a odrazují od jakékoli snahy. Ať už bezbranné dítě, či nedospělé mladé lidi. Informovaný a respektující kolektiv, kde má každý své místo, je výhrou pro všechny – v příhodné atmosféře třídy a školy se všem lépe prospívá a s touto formativní zkušeností děti kultivují společnost i po odchodu ze školy.

Romské hlasy, kterým stojí za to naslouchat

Literatury, knih a autorů si váží každá společnost. I když je literatura Romů ve srovnání s českou nepoměrně mladší, zažívá své hvězdné časy. Patrik Banga je nositelem ceny Magnesia Litera, Michal Šamko je autorem knihy zařazené mezi 30 nejlepších knih pro děti a mládež, sbírka próz *Samet blues* aspirovala na Dokumentární knihu roku jihlavského festivalu dokumentárních filmů atd. Hlas romských autorů a autorek coby tvůrců uměleckých děl se již nedá přehlédnout. Kritici vyzdvihují tolik potřebnou a dosud chybějící perspektivu Romů v české kultuře a zdejších dějinách, publikum miluje specifickou poetiku a způsoby vyprávění, kterými nahlížíjí přímo do romských kuchyní. A romští autoři? Z nich se stávají hrdí obhájci a dokumentaristé romské kultury a dějin, zakladatelé literární tradice, šířitelé romštiny a osoby, které svými díly poskytují Romům zdroj hrdosti a inspirace a celé společnosti prostor pro pochopení a vzájemné sblížení.

Věříme, že romská literatura najde své místo v knihovně, ve výuce nebo v srdcích žáků, že její hlas stojí za to slyšet a její příběhy za to vyprávět. Každý krok k lepšímu porozumění mezi námi posiluje společnost jako celek. Romská literatura může být jedním z těchto kroků.

Příjemné čtení
Radka Patočková
Jiřina Kuklová Stolařová
Karolína Ryvolová

II.

**Témata a ukázky
z knih pro práci
s žáky a studenty**

Rodina a kultura

role členů rodiny

soudržnost

úcta ke starším

pohostinnost

víra v duchy zemřelých

role pohádek

1. stupeň ZŠ

Fabiánová, Tera: Jak jsem chodila do školy / Sar me phiravas andre škola

KHER, 2022 (s. 4)

Maminka řekla: „Musíš chodit do školy, nebo nám zavřou tátu.“

Bylo nás doma pět dětí, čtyři děvčata, jeden chlapec. Nejstarší byla sestra, rok po ní já – ale já byla silnější a rychlejší. A taky větší darebák. A tak maminka řekla: „Do školy budeš chodit ty, Velká Hlavo, protože doma zlobíš.“ Sestra že zůstane doma u malých dětí. Nosila je na zádech, prala plínky, utírala jim nosy a zadečky, zametala, uklízela. Všechnu práci musela zastat ta dcera, která zůstávala doma, protože matky chodily na posluhu do vsi a vracely se až k večeru. Naše maminka taky chodila. Otec chodil dělat cihly. Když nebyly zakázky, nádeničil u sedláků za kousek jídla. Byli jsme velice chudí.

1. stupeň ZŠ

2. stupeň ZŠ

SŠ

Danišová, Eva: Zajda, IN: Všude samá krása. 20. století v povídkách romských autorů

KHER, 2021 (s. 75–77)

Babička často přepravovala věci v plachtě na zádech. Pokud ta plachetka, která jí zrovna přišla pod ruku, byla pevná a barevná, byla to takzvaná romská zajda.

Jezdily jsme na návštěvu k mému strýci a takové cesty se bez zajdy nikdy neobešly. Všechno, co babička našla nebo od někoho dostala, schovávala pro strýcovu rodinu. Před odjezdem na zem rozprostřela zajdu, všechno do ní naskládala, pevně svázala dva protilehlé konce a bylo hotovo. Pak kolem toho rance chodila s posvátnou úctou.

Čím větší zajda byla, tím byla babička spokojenější. (...) Do vlaku babička nastupovala s obrovskou zajdou na zádech, a když to viděli spolucestující, klidili se jí z cesty. (...)

Jednou mě v ní dokonce odnesla na pohotovost. Bylo mi tehdy osm let a měla jsem zřejmě vysokou teplotu. Teploměr jsme doma nikdy neměli, ale babička usoudila, že je to vážné, a tak rozprostřela na postel zajdu, dala na ni polštář, položila mě na něj, zabalila mě a naložila si mě na záda. Bydleli jsme slabou čtvrt hodinku od střediska, ale i tak podala neuvěřitelný výkon.

Když za mnou jednou babička přišla se zajdou do nemocnice, mysleli si ostatní pacienti, že mi nese televizi. Měla jsem tenkrát žloutenku a ležela jsem na infekčním oddělení s přísnou dietou. Z celé donášky mi předali jen sáček mandarinek a chudinka babička musela celý ranec vláčet zpátky domů.

Podhradská, Květoslava: Povídání u povidel / O vakeriben paš o lekvaris

KHER, 2022 (s. 45, 47, 49)

„Ježišmarjá, proč jste tak bouchli těmi dveřmi?“

„Fouká vítr a ve sklepě je tma, báli jsme se, že by mohl přijít mulo!“

„Mulo? Co by mulo dělalo ve sklepě? Mulové chodí lidem do snu, ne do sklepa.“

Šla jsem k nim a pevně jsem je objala.

„Ty se taky bojíš, babi, že nás tak mačkáš?“ divil se Robču.

„Ne, teď už se nebojím, ale když jsem byla malá, tak jsem se duchů mrtvých bála moc. (...) Mulové se ukazují, aby lidi před něčím varovali, ale máš pravdu, že chodí taky strašit ty, co jim za života ublížili. (...)“

„A babi, ty jsi někdy viděla mulo?“ ptali se mě oba s vykulenýma očima.

„Viděla. Váš pradědeček, můj taťka, moc rád poslouchal písničky. Když něco dělal venku, sekal dříví, okopával na poli brambory nebo zedničil, vždycky si vzal tranzistorák, takový malý přenosný, a poslouchal u toho rádio. Pořád jsme doma museli mít těch šest baterek, protože když mu tranzistorák nešel, zlobil se. No, a teď si představte, děti moje, že přišel pradědův čas a chudáček nám umřel.“

A mezi námi Romy je to tak, že mrtvému na poslední cestu dáváme do rakve to, co měl rád nebo co se mu líbilo. Nebudete tomu věřit, ale my jsme tam pradědovi ten tranzistorák nedali. Ani nevím proč, možná jsme si říkali, že jsou to jenom pověry. A tehdy jsem ho uviděla. Chodil mě strašit za to, že jsme mu do rakve nedali jeho tranzistorák. Hned jsme věděli, co máme dělat. Začali jsme mu ho nosit na hrob. Kdo tam zrovna šel, ať už o Vánocích nebo na Dušičky, když se mrtvým zapalují svíčky, aby věděli, že je pořád nosíme ve svém srdci, vzal tranzistorák s sebou a pouštěl mu písničky. A pak jsme se mu všichni za to rádio omluvili. Určitě nám odpustil, protože pak už nikoho strašit nechodil.“

Fečová, Olga: Den byl pro mě krátkej. Paměti hrdé Romky

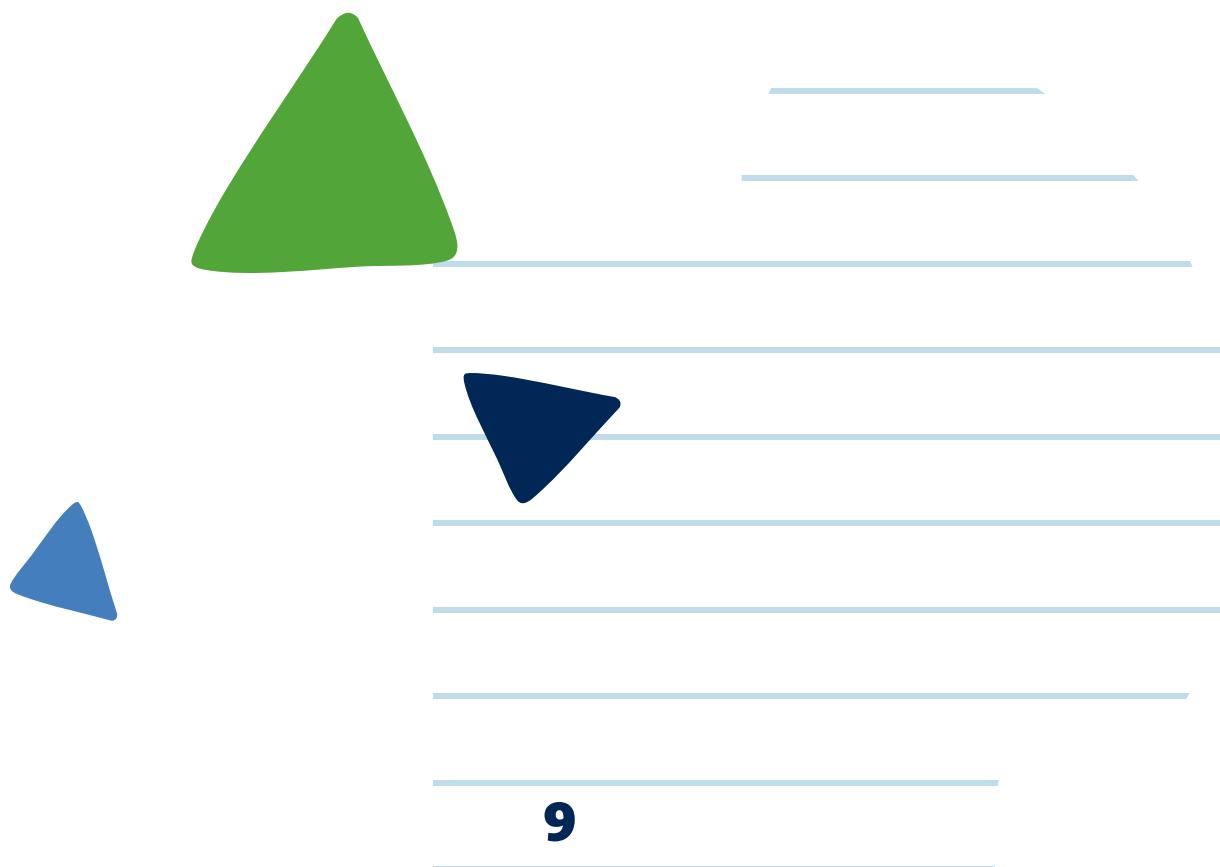
KHER-Paseka, 2022 (s. 73–74)

Zima byla ten rok překrásná. Napadlo hodně sněhu, museli jsme proházovat cestičky k domkům a ke chlívkům. Domy byly pod sněhem, jen komíny z nich byly vidět. (...)

První sníh ale také znamenal, že jsme pravidelně očekávali hosty. Ne z rodiny, ale z nedalekých vesnic, Romy, kteří se k nám na zimu nastěhovali. Tehdy k sobě lidé ve vesnicích blízko měst přes zimní měsíce brávali rodiny z osad v lesích, které kvůli sněhu zůstávaly odříznuté od světa. Cesty se neprotahovaly a jejich obyvatelé by se nedostali do práce, do školy, k lékaři. Svoje domečky zazimovali, prkny zatloukli okna, aby dovnitř nemohli vlci. Vrátit se mohli až na jaře, když sníh sešel. Většinou přicházeli hned po Vánocích, aby na svátky jejich rodiny ještě byly spolu, ale některý rok zima udeřila dřív, i v listopadu, a tak jsme Vánoce slavili společně. (...)

Jak tito Romové přišli, už si každý vybral, která rodina ke komu půjde, podle počtu členů, aby se k nim vešli. Některé rodiny měly dvě, některé taky pět dětí. Většinou si tu stejnou rodinu k sobě vzali i napřesrok. Spalo se na zemi, na peci, jak se dalo. Práce byla, a tak si jídlo každý obstaral. Za to, že u nás bydleli, nám nic nedávali. Každá rodina kromě tety Modranky a Pucíkových někomu takhle poskytla ubytování. Mimo ošacení a přikrývek si nic dalšího s sebou nepřinesli.

Tenkrát mi spolubydlení s těmito rodinami připadalo hlavně zábavné, v domě bylo veselo. Nezažila jsem, že by mezi námi došlo k nedorozumění. Až s postupem času jsem pochopila, jak tehdy byli naši lidé obětaví, že se dokázali tři čtyři měsíce v roce dělit o svůj prostor a nevadilo jim přijít o soukromí. Více a více skláním před příbuzenstvem svého otce hlavu. Jsem na ně hrdá.

Romové ve 20. století

válka

migrace do Čech

sametová revoluce

občanská angažovanost

utváření vlastní historie

2. stupeň ZŠ

SŠ

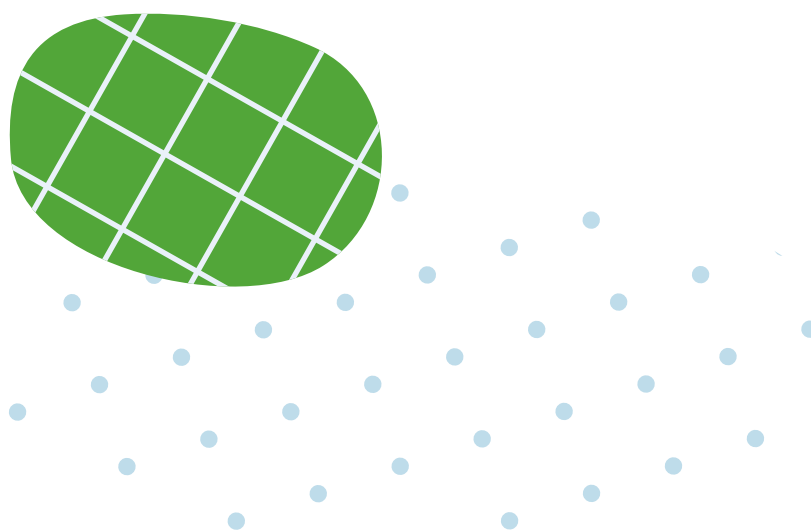
druhá světová válka na Slovensku

Lacková, Elena: Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou

Triáda, 2020 (s. 127–128)

Jednou v noci nás vzbudilo troubení aut. Do osady vtrhli gardisté. Bylo jich jako havranů. Mezi nimi četníci s puškami a bajonety. Vyháněli nás z domků. „Vstávat! Marš ven, holoto cigánská!“ Byl listopad, v ledovém větru poletoval sníh. Velitel četníků oznámil našemu tatínkovi, že podle zákona toho a toho nebude cikánský živel trpěn mezi řádným občanstvem a musí se vystěhovat z blízkosti obcí a veřejných cest do odlehlých míst, aby nešířil nákazu a nebudil pohoršení. Pro nás určily příslušné orgány místo na Korpáši. Korpáš byl zalesněný kopec asi dva kilometry od městečka. Z rozhodnutí příslušných orgánů má být výkon stěhování proveden ihned a bez prodlení. Kdo z Romů nerozuměl úřednické hantýrce, pochopil ihned, oč jde, když četníci a gardisté začali z chatrčí vyhazovat lidi, děti, hrnce a peřiny. „Hybaj, černý plemeno, potáhnete, kam patříte! Hněte sebou!“ Děti brečely, ženské kvílely a rvaly si vlasy. Pak ti moudřejší, kteří viděli, že není zbytí, začali do dek svazovat, co mohli, peřiny a nádobí, a vydali se smutným pochodem na Korpáš, popohánění půlkou četnictva. Druhá půlka zůstala v osadě a začala bourat naše chatrče. (...)

Přitáhli jsme na Korpáš. Byla noc. Padal déšť se sněhem. Každá rodina si rozdělala oheň a nějak jsme tu strašnou noc přečkali. Ráno jsme si začali stavět chatrče. Z čeho se dalo.

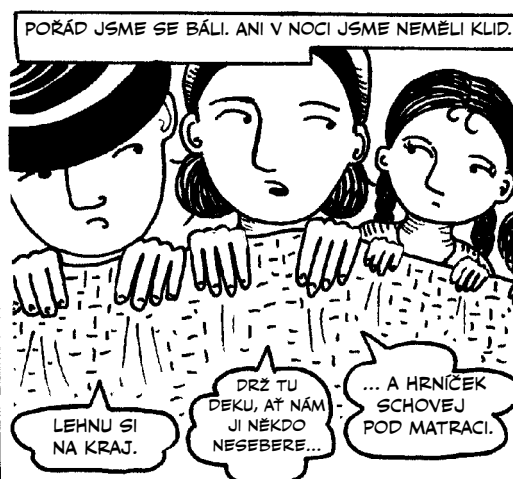

Taikon, Sofia – Lundgrenn, Gunilla – Eriksson, Amanda: Žofi Z-4515

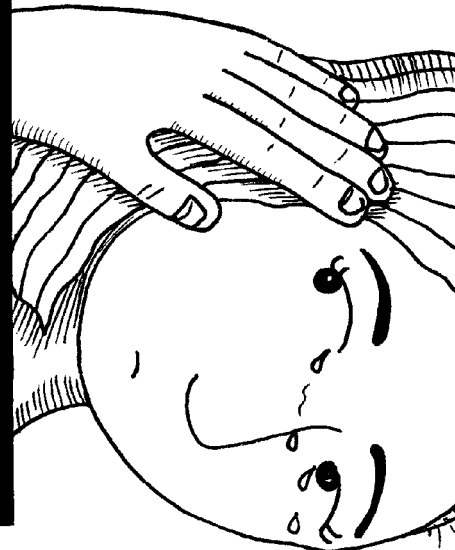
KHER, 2022 (s. 17)

JÍDLO NA JEDEN DEN:

SNÍDANĚ:
SLABÁ KÁVAOBĚD:
JEDEN CHLEBA NA TÝDENVEČERĚ:
ŘÍDKÁ POLÉVKA

KDYŽ SE VEČER BRATR VRÁTIL Z PRÁCE, ZAKRYL MI HLAVU HADREM. NA TO NIKDY NEZAPOMENU.

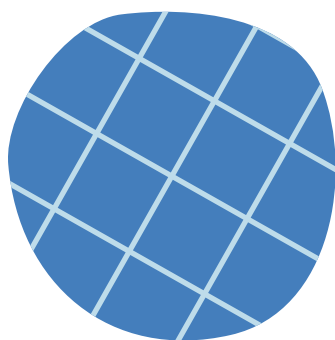
Fečová, Olga: Den byl pro mě krátkej. Paměti hrdé Romky

KHER-Paseka, 2022 (s. 24, 27, 30)

Po válce se nám otevřely Čechy, protože chyběla pracovní síla. Přijížděli náboráři a slibovali nám práci a ubytování. Moji rodiče a další příbuzní se rozhodli odjet ze Slovenska do Prahy. Byli jsme mezi prvními romskými přistěhovalci. (...) Mně bylo pět a bratrovi tři roky. Byla to naše první cesta vlakem. Tenkrát sem mířila obrovská vlna přistěhovalců ze Slovenska. Celé vlakové soupravy, to bylo národa! (...) Na hlavním nádraží v Praze čekali úředníci a rozdělili nás do provizorního ubytování v Holešovicích, Libni, Vysočanech a jiných čtvrtích. (...) Naši rodinu a dalších pár lidí, které jsme ani neznali, ubytovali Na Františku vedle nemocnice ve velké pavlačové budově. Byly to ratejny, bydleli jsme v jednom bytě pohromadě s cizími lidmi. Naši dostali jednu místnost, žádné vybavení v ní nebylo, spalo se na zemi na slámě. Vybavuje se mi vzpomínka, jak maminka plakala a táta ji utěšoval: „Neplač, neboj, bude dobře!“ Nebylo to pro ně snadné. Přijeli do úplně cizího prostředí, kde nikoho neznali. Nevěděli, jak to v tak velkém městě chodí, neuměli se pořádně domluvit. Češi se snažili, abychom se naučili jazyk, a zřídili pro nás, dnes bychom řekli, integrační kurzy.

Staral se o nás i Červený kříž, protože každý přijel jen s tím nejnnutnějším. Dostali jsme oblečení, boty, věci do domácnosti. Brali nás tak, že jsme poznamenaní válkou a chudobou. (...)

Žádné odstrkování kvůli tomu, že jsme Romové. A to se pak pracovalo úplně jinak, když nás Češi takhle přijali.

**Horváthová Duždová, Věra: Devadesátkou,
IN: Samet blues. Drsná devadesátá v povídkách Romů**

KHER, 2021 (s. 36–38)

K nám domů vždycky chodily mraky návštěv. Teta tety, tety prateta, babiččin bratranec z druhého kolene a další rodina z toho či jiného města buď měli cestu kolem, nebo okolo, nebo šli rovnou. Bylo to moc fajn; tak moc, až se táta rozhodl připevnit na vchodové dveře ceduli, kterou si přinesl ze stavebních prací: „Z důvodu nakažlivé nemoci je zde do odvolání nařízena karanténa“.

A takhle jednou vidím z okna před naším domem stát strýce Bandyho. (...)

Strýc Bandy očividně četl ceduli a jeho snědá pleť se pomalu měnila v sinalou. Už už otáčel nožku k odchodu, když jsem mu seběhla otevřít a vysvětlila mu, že je to tátův fór a všichni jsme zdraví. Měl radost, ale přesto si nás s mámou nenápadně prohlížel.

Ježíš, jak on byl nadšený! Mohlo by se zdát, že z našeho zdraví, ale přinesl mámě velkou novinu: „Věruško, tak konečně můžem!“ vykřiknul radostí. „Konečně můžeme my Romové zase něco dokázat!“ dodal, sotva se nadechl.

Vypadalo to, jako by nám přišel říct, že našel zlato. Byla jsem v té době takový malý hubený smrádě. Sametová revoluce přišla, když jsem byla v první třídě. (...)

„Zakládá se Romská občanská iniciativa a my tady v Lenešicích ji můžeme založit taky!“ dodal strejda Bandy. (...) Máminy ruce upatlané od těsta na nudle objímaly strýcovy mohutné paže a stihly mu i setřít slzu radosti.

A začalo to.

Máma usadila svou žensky plnou postavu ke stolu a cvakala a cvakala, až měla vše potřebné pro vznik organizace napsané. Zanedlouho byla schůze, kde se sešli snad všichni Romové z celého okresu. Jak to můžu vědět, i když jsem tam nebyla? No přeci jsme měli doma přihlašovací lístky a legitimace s fotkami. Všichni byli nadšení, šťastní a všichni prostě chtěli. Strejda Pepa, mámin nejstarší bratr, byl zvolen za předsedu, máma místopředsedkyní a táta měl na starosti finance organizace. Někdo si může říct, že to byl šikovný rodinný podnik, ale byli řádně zvoleni.

(...) Škoda, že jsem si neschovala alespoň jeden z plakátů, které jsme doma psali ručně. (...) Představte si děcko, které píše a malůvkami zkrášluje oznámení:

MO ROI Lenešice pořádá
ROMSKOU ZÁBAVU.
K tanci a poslechu hraje RYTMUS 84.

Fečová, Olga: Den byl pro mě krátkej. Paměti hrdé Romky

KHER-Paseka, 2022 (s. 123–124)

Kdo mohl tušit, jak s našimi životy zatočí Listopad a co Romům přinese i vezme. (...)

V tehdejší Spolaně v Neratovicích, kam jsem dojížděla za příbuznými, pracovaly stovky Romů, každý měsíc dostávaly výplatu. Po Praze bylo taky spousta továren, kde měli Romové práci. Hodně jich po revoluci zrušili a najednou práce nikde nebyla. A Romy propustili většinou hned mezi prvními. Najednou byli bez peněz a brzy nato neměli ani kde bydlet. (...) Ženským zbyl jen ten úklid a chlapi šli kopat výkopy. Romové jako by zůstali přešlapovat na jednom místě. (...)

Zato na rasismus jsme naráželi často... (...) Měli jsme třeba nádherné vystoupení v hotelu naproti Masaryčce. Pepulka tam hrál s romským souborem, byla to velká akce. Chtěla jsem zjistit, jestli by mě tam přijali jako uklízečku. Sešla jsem dolů do přízemí, kde měla kancelář manažerka hotelu, která přijímala zaměstnance. Zazvonila jsem na její dveře. „Co chcete?“

„Jdu se zajímat o práci.“

„To myslíte vážně? Že bych měla přijímat cigány?!“ A rychle mě vyprovodila. V tom stejném hotelu, kde jsme v prvním patře sklízeli ovace.

Nebo jsme šli s vnukem na Smíchov do hudebnin koupit klarinet. Prodavači nás ani nenechali říct, co potřebujeme, a hnali nás ze dveří. Byli jsme rozčilení a šli jsme si stěžovat na policii. Ale nepochodili jsme. Tohle se do vás vpije, už nemáte žádnou jistotu, že vás budou brát jako sobě rovného člověka.

Hodně Romů odjelo v 90. letech do Kanady, do Anglie.

**Horváthová Duždová, Věra: Devadesátkou,
IN: Samet blues. Drsná devadesátá v povídkách Romů**

KHER, 2021 (s. 39–41)

Skinheads.

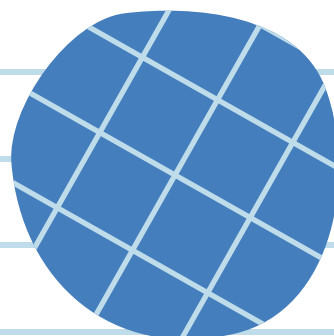
To byla další daň za svobodu. Tuhle daň platil každý z nás.

(...)

I moji spolužáci se stali skinheady. Škola, do které jsme chodili, byla jednou pomalovaná svastikami a nápisy, že máme jít my, Romové, do plynu. Na školních lavicích byl vyrytý Dan Landa a Orlík. Měla jsem to tak ve škole z první ruky, a dokonce jsem měla na toto téma referát: „Jakmile má bílý tkaničky v gládách, tak běžte daleko od něj,“ poučovala jsem doma. (...)

Když mě v dospělosti osud zavedl na filmovou školu do Písku, stála jsem u Otavy a myslela na utonulého osmnáctiletého Tibora Danihela, kterého přívrženci skinheads zahnali do řeky a bránili mu z ní vylézt, až mu došly síly. A na mladou mámu čtyř dětí Helenu Biháriovou, kterou parta vrchlabských skinů hodila do ledového rozvodněného Labe a nechala ji v něm utopit.

Ze schůzí ROI z Prahy v té době máma se strejdou Pepou nejezdili nadšení. Celá tahle věc s neonacisty a zabitím vícera Romů jako by všem vzala dech. Snažíte se, chcete žít v souladu s ostatními, a ono to zkrátka nejde. Jste vinni.

Kdo jsem a kam patřím

identita

jazyk

hrdost a sebedůvěra

2. stupeň ZŠ

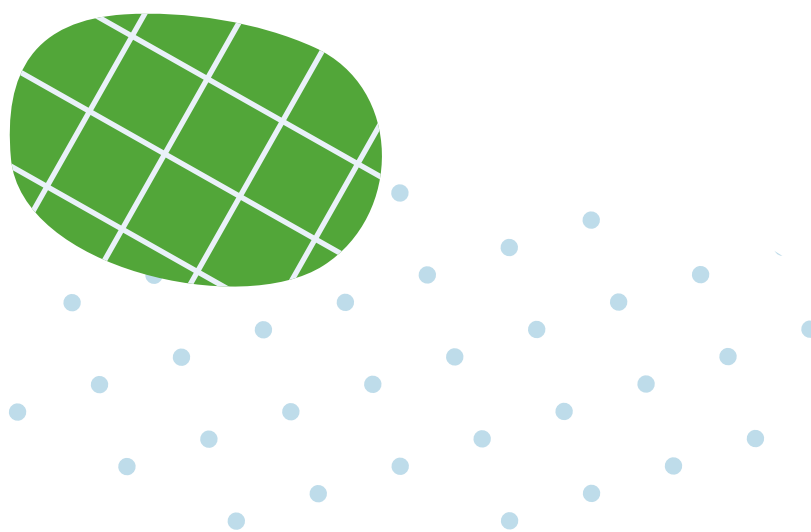
SŠ

Marafioti, Oksana: Žij tam, kde jsou písně. Jak ruská Romka dobyla Ameriku

Triton, 2019 (s. 206–207, 210)

V hodinách APC jsem ve strachu odhalit svou romskou totožnost zůstávala Arménkou. (...) Po celou dobu si ode mne ostatní žáci drželi značný, ale nijak nepřátelský odstup. Jakmile jsme ale začali psát své vlastní hry a spolupracovat na režii a herectví, jasně se ukázalo, že máme mnoho společného, například cit pro absurdní shakespearovskou parodii. Když mi Donna později položila onu otázku (kdo jsem), zjistila jsem, že jí toužím odpovědět podle pravdy. Obavy ze mě sklouzly jako prsten z dobře namydleného prstu. Řekla jsem jí o svém domově, o Romkách, které vířily sukněmi na scéně, zatímco jsem v zákulisí pojídala večeři sestávající z klobás a obložených chlebů s okurkou. Exotické, řekla. Tak mě nazvala. Přidala jsem si to slovo na seznam nejoblíbenějších výrazů a dostalo svou vlastní kolonku: exotická rovná se pozoruhodně, neodolatelně nebo tajuplně neobvyklá. Já.

(...) Na hollywoodské střední byla odlišnost podmínkou členství mezi školními frajery; příliš fádni studenti se rozpíjeli na pozadí a ročenky zůstávaly jedinou památkou na jejich existenci. Poprvé v životě jsem se s Romkou Oksanou, která se celé ty roky ukrývala ve sklepě, nepokrytě chlubila. Stále jsem se samozřejmě občas setkala s nějakým tím znechuceným výrazem, paží pevněji tisknoucí kabelku k tělu nebo s nádražními historkami o cikánském zátahu na nevinné cestující. (...) Podobné reakce už mě nechávaly chladnou. Nezáleželo na nich.

Fečová, Olga: Den byl pro mě krátkej. Paměti hrdé Romky

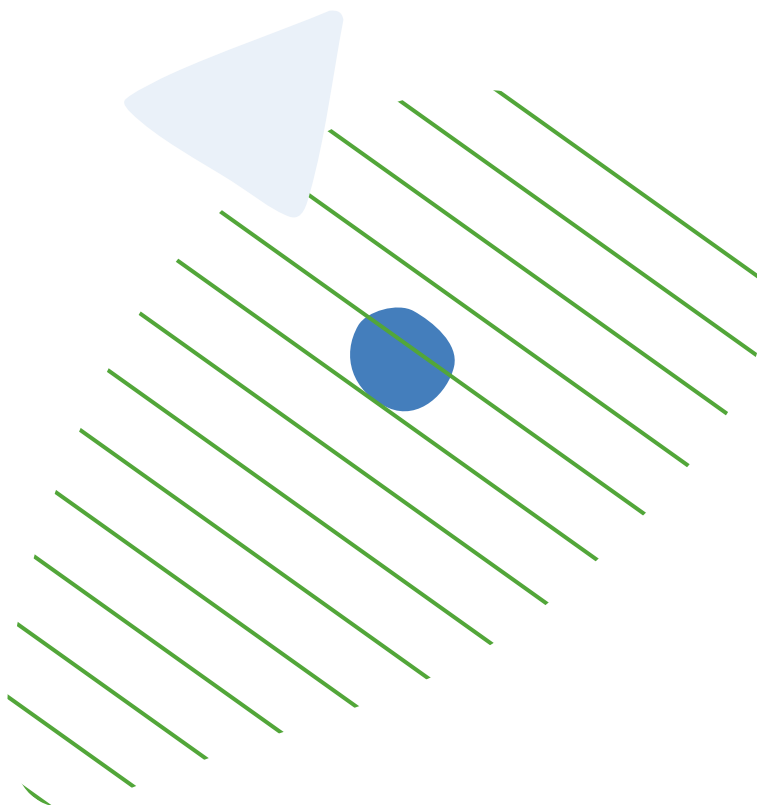
KHER-Paseka, 2022 (s. 96–97)

Když se s někým od Fečových bavil někdo z vesnice, neoslovil ho jinak než jako „náš Jožko“ nebo „naša Agneska“. Byla jsem mile překvapena, že se k nim Slováci takhle hezky chovají. Časem jsem pochopila proč. Oni totiž Fečovi byli bohatší než sami sedláci. Měli velké hospodářství, koně, rozlehlý jabloňový sad. Gádžové z vesnice u dědy Feča pracovali, ženy přebíraly jablka a chlapi je rozváželi. (...)

Fečovi byli v Lúčce vážení a rovnocenní se Slováky. Měli jedinou vadu, že byli pyšní a neznali se k Romům. Dělalí ze sebe gádže, mluvili slovensky, tvrdili, že romsky neumí, že jsou Slováci, a snad se tak opravdu i cítili. Za kmotry si vybírali jen gádže. (...)

Já, Romka tělem i duší, to bylo něco pro mě, zapírat své kořeny, svou rodnou řeč. Jedna z podmínek, kterou ode mě Fečo dostal, byla, že se bude učit romsky. Já jsem je podezírala, že romsky umějí, protože mezi nimi v Lúčce, dole u potoka, žily i takové dvě tři chudobnější rodiny. Všimla jsem si, že mezi sebou mluví romsky, ale na veřejnosti ne. Jožka se s nimi jako dítě kamarádil, hrál s jejich kluky fotbal. Tak jsem si dala za úkol, že z něho toho Roma zase udělám. Řekla jsem třeba něco romsky, a on se na mě nechápavě podíval, tak jsem ho popíchla: „Soske avka dikhes?! Sal Rom, ta vaker romanesh! (No, co koukáš?! Seš Rom, tak mluv romsky!) Já ti to překládat nebudu!“

(...) Časem uměl romsky líp než já. Sám si psal texty k písňím, které skládal.

Kanaloš, Martin: z připravované knihy

Ani já jsem zvědavosti svých spolužáků nebyl ušetřen.

„Dezidere, ty jsi Cigán?”

Vždycky jsem to nějak zakecal, třeba tím, že jsem řekl: „Ne, indián.” Nebo jsem odpověděl, že jsem byl v létě u moře.

„Ale je leden a ty jsi furt černej,” zněla odpověď.

„Dobrý geny, asi,” pokrčil jsem rameny a většinou už se moc lidí nevyptávalo. Bylo to vždycky o fous. Ani si nedokážu představit, co by se dělo, kdybych otevřeně řekl, že jsem Rom. Byť jen z tátovy strany. Ještě štěstí, že to na mně nebylo tak vidět. Byl jsem snědší než ostatní, ale to bylo tak vše. Vzhledem jsem spíše připomínal obyvatele pobřeží Středoziemního moře než Roma. Měl jsem hnědé vlasy a světlé oči. Ani moje vysoká postava neodpovídala stereotypu. Tran takové štěstí neměl. Na něm každý viděl, že je Vietnamec. (...)

Na tělocviku jsme byli vždycky spojení všichni kluci z ročníku. Každý tělocvik jsme hráli fotbal (...). Tentokrát jsme ale (...) místo toho (...) klusali do kolečka jak úplní dementi. Fotbalisti byli zvyklí a běhali jak fretky, ale my s Tranem jsme sotva popadali dech. Toho si všiml jeden čutálista a strčil do Trana, který spadl na zem. Čutálista taky naschvál skočil na zem a volal:

„Au, pane učiteli, on do mě strčil!” a dělal, jak je celý pohmožděný. Tělocvikář dofuněl až k Tranovi, aby se podíval, kdo mu poškozuje jeho vyvolené.

„On do tebe vrazil, protože asi špatně vidí,” a ukazovák si protahoval oči, jako že je má šikmý. (...) Já jen nevěřičně kroutil hlavou.

Nerovnost

marginalizace a diskriminace

vzdělávání

bydlení

1. stupeň ZŠ

Fabiánová, Tera: Jak jsem chodila do školy / Sar me phiravas andre škola

KHER, 2022 (s. 6 a 8)

S námahou jsem otevřela těžká školní vrata. Tma, zima, já bosá, polonahá. Nikde nikdo. Jen nějaký starý gádžo, kouká na mě a povídá: „Co tu chceš?“

„Přišla jsem do školy. Chci se učit.“

„Ty?“ dal se do smíchu. „Hele na tu sukni, co má na sobě! Proč ses neumyla? Proč ses neučesala? A kde máš tašku? Nic nemáš, ani tašku, jak se budeš učit?“

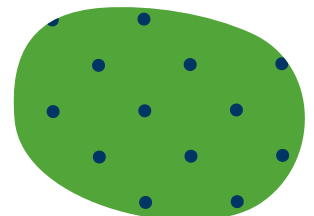
„A budu se učit! Budu si sem chodit do školy, a hotovo!“

Ten člověk se smál a strčil mě do jedné třídy. Posadila jsem se do první lavice. Rozhlédla jsem se. Sama, samotinká. (...)

Bylo půl osmé, v kostele zvonili a do třídy se jedno po druhém začaly trousit děti sedláků. Přiváděly je maminky. Dvě tři matky vešly až do třídy a usadily své holčičky do prvních lavic. Na mě koukaly úkosem. Ale já se ani nehnula a zůstala jsem sedět v první lavici. Chtěla jsem být chytrá. A už jsem jen čekala, kdy zmoudřím. Učitelka nešla a nešla, jen další a další vesnické děti vcházely do třídy. Všechny byly nóbl oblečené, měly tašky, děvčátka měla mašličky ve vlasech.

Konečně jsem se dočkala učitelky. Rozhlédla se po třídě, uviděla mě v první lavici a povídá: „Kdo tě sem posadil? Jak to, že sedíš v první lavici?“ Vytáhla mě a poslala mě dozadu. „Támhleto bude tvoje místo,“ řekla.

Do předních lavic posadila děti nejbohatších sedláků. Ty chudší posazovala postupně dál a dál od tabule. Nejposlednější lavice byla pro Romy, říkalo se jí „cikánská“. Byla úplně vzadu u rozbitého okna, stranou od ostatních. Připadala jsem si jako sirotek. Proč tu mám sedět sama? Bylo mi líto, že tu se mnou není žádné romské dítě, a bála jsem se. Byla bych se cítila silnější, kdyby vedle mě někdo seděl. Ale krčila jsem se tu sama, opuštěná.

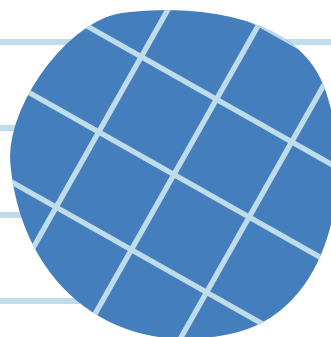

Banga, Patrik: Skutečná cesta ven

Host, 2022 (s. 95–97)

Hodně se zamýšlím nad tím, co pro mě znamená termín „exodus“. (...) Jenže mě jako první napadne vzpomínka na vystěhovávání Romů z Prahy, směrem na sever. (...)

S úplně absurdním případem jsem se setkal na Žižkově. Rodina, kterou jsem osobně znal, bydlela v bytě, který měl nějakých sto šedesát metrů čtverečních. Neuvěřitelný žižkovský byt s obrovskými vysokánskými stropy. Realitka jim nabídla „výhodnou“ výměnu za menší a k tomu pár tisíc jako doplatek za to, že se stěhují do menšího. Rodina podepsala a nastěhovala se do menšího bytu, jenže s nájemní smlouvou na dobu určitou. Po roce se z nich stali prakticky bezdomovci a senioři museli bydlet nějakou dobu ve staré škodovce. Pořád jsem se ptal, proč na to ta rodina přistoupila. Pořád jsem se ptal, kde se stala chyba. A jednoduchost odpovědi mě úplně dostala do kolen. Děda, který smlouvu podepsal, byl negramotný. Nebyl schopný pochopit, co vlastně podepisuje. Jediné, čemu rozuměl, bylo, že dostane trochu peněz. (...) Jenže tohle se netýkalo jedné, pěti, nebo deseti rodin. Týkalo se to stovek lidí, kteří se nastěhovali někam, kde nemohli najít práci, protože jí bylo málo i pro gádže, natož pro stovky Romů z Prahy. A přesně takhle vznikla první generace, která se stala absolutně závislou na sociálních dávkách. Aby vydělalo několik realitek a Praha se zbavila „problémových“ občanů, vyrobila se generace lidí, kteří neměli prakticky žádnou šanci na lepší budoucnost než dávky a úřad práce, aby se neřeklo.

Lidská práva

nesvoboda

asimilace

respekt

1. stupeň ZŠ

Fabiánová, Tera – Hübschmannová, Milena: Čavargoš/Tulák

KHER, 2023 (s. 23 a 25)

„Hochu, co v tý koupelně tak dlouho děláš?“ zavolala maminka. „Pojď ven! Tatínek už zapálil svíčky na stromečku.“

Ale já nešel, bál jsem se, aby maminka mého brášku nevyhodila. Maminka vtrhla do koupelny: „Co to tu schováváš?“

„Mami, mami, mám tu kamaráda!“

„Jak to, že není na Štědrý den doma? Budou ho hledat!“ Sklouzla pohledem na zem – a co nevidí, v její sukni leží zabalený pes. Jenže já mám hodnou maminku, dělala jakoby nic.

„Mami, že ho, chudáčka, nevyhodíš? Nemá na světě nikoho jiného než mě!“

„Nadělá mi v bytě!“ hudrovala maminka, ale honem se po očku podívala na pejska, jestli náhodou nezranila jeho city. Nechtěla se ho dotknout. „Tak už oba rychle pospěšte ke stromečku!“ řekla nakonec.

„Já nejdu!“ řekl Tulák psí řečí. „Jednou mě jeden pán vzal ke stromečku a měl tam pro mě připravený pěkný dáreček: obojek na krk a košík na čumák. Nikam nejdu!“

„Neboj se, Tuláku, u nás se takovýchle dárečky nedávají,“ povídá maminka. „Můj nebožtík děda říkával: Ruce mi spoutat můžete, ale duši ne. Ostatně, jestli ke stromečku nechceš, tak spi. Jsi uondaný, vid’?“

Jenom jsem žasl. Jak to, že i maminka rozumí psí řeči?

Kanaloš, Martin: z připravované knihy

„Dezidere,” oslovil mě někdo na chodbě.

Otočil jsem se. Byla to angličtinářka Hillová.

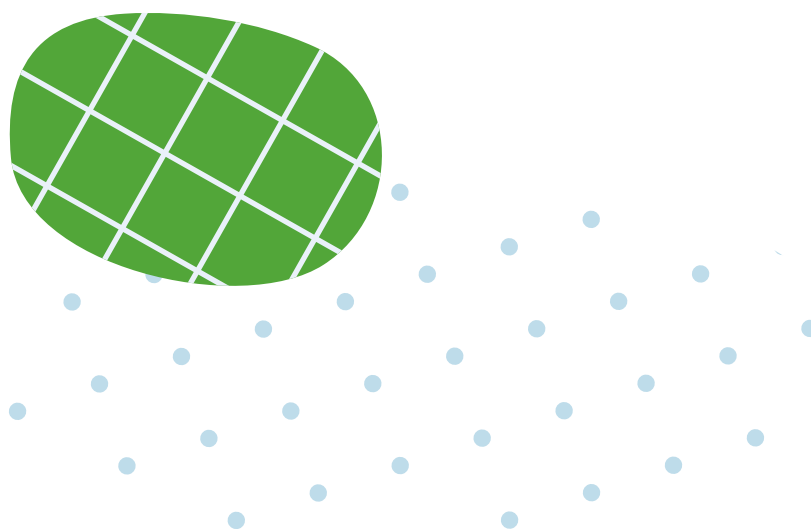
„Nevíš, co je s Tondou?”

„Jakej Tonda, ty vole?”

To „ty vole” mi vypadlo z huby omylem a Hillová se na mě hned zamračila, jako kdybych jí šlápnul na nohu. Chytnul jsem se za pusu a omluvil se.

„Mám na mysli Trana. Často vás vídám, jak se bavíte na chodbě, tak jsem myslela, že jste kamarádi. Nebo snad nejste?”

„Jo, jsme,” až teď mi to došlo. Nevím, jak je možný, že se jméno Tran počestňuje jako Tonda. To je opravdu tak namáhavý říct Tran? Je to asi stejný, jako kdybych překládal její jméno jako Kopcová. Tran mi ale vyprávěl, že když byl jako mimino u doktora, tak jeho mámě řekli, že potřebujou nějaký český jméno. Tak z něho byl Tonda.

Šamko, Michal: Májky a totemy

KHER, 2023 (s. 146–149 a 154)

Ve třídě poslední dobou panovala napjatá atmosféra. Čekaly nás dvě důležité písemky, z ruštiny a matiky. Můžou rozhodnout o známkách na vysvědčení...

(...) Kdybych neměl škraloup kvůli spartakiádě, asi by o tolik nešlo, jenže takhle si nemůžu dovolit horší průměr, jestli se chci dostat na zemědělku. Celý ten kardinální průšvih vznikl skrz to, že jsem nechtěl být ovce.

(...) Začali jsme s bráchou Dušanem poslouchat heavy metal a hard rock, kapely jako Scorpions, Def Leppard nebo Slade. Sehnat jejich plakáty byla celkem fuška. Nechali jsme si narůst vlasy až po ramena a patřičně jsme vyladili i oblečení. V tomto směru tedy nejsem pozadu za staršími kluky. Chodit s páčem, celý v černém a se cvočky je docela frajeřina, protože náš vzhled některé dospělé dráždí. Donedávna z toho ale nikdo větší problém nedělal.

Až do jednoho květnového dne, kdy si mě třídní zavolala ke katedře a spustila: „Michale, v mém předmětu máš výborné výsledky a také беру v potaz, že jsi úspěšně reprezentoval během oslav Měsíce československo – sovětského přátelství...“ (...) Netušil jsem, kam tím míří. „... blíží se okresní kolo a takhle na spartakiádě cvičit nemůžeš. Zítra nemusíš přijít do školy,“ překvapila mě a divil jsem se ještě víc, když z peněženky vytáhla peníze.

„Tady máš dvacet korun, to je na holiče. Necháš se ostříhat, jak se sluší na chlapce tvého věku. Pak budeš smět vystupovat a třeba budeš vybrán, abys jel v červnu do Prahy. Jak by to vypadalo, kdybys měl dlouhé vlasy?! Lidé by si mohli myslet, že nejsi kluk, ale děvče!“

Hodně mě tou řečí zaskočila a na chvíli mě i zlákala představa, že se uleju z výuky. Zkrátka neuváženě jsem přikývl, že se nechám ostříhat. Jenže než hodina skončila, celé se mi to v hlavě rozleželo a bylo mi nad slunce jasné, že se vlasů kvůli takové blbině jako spartakiáda nevzdám.

(...)

Dopadlo to tak, že jsem musel na kobereček do ředitelny a vyfasoval ředitelskou důtku.

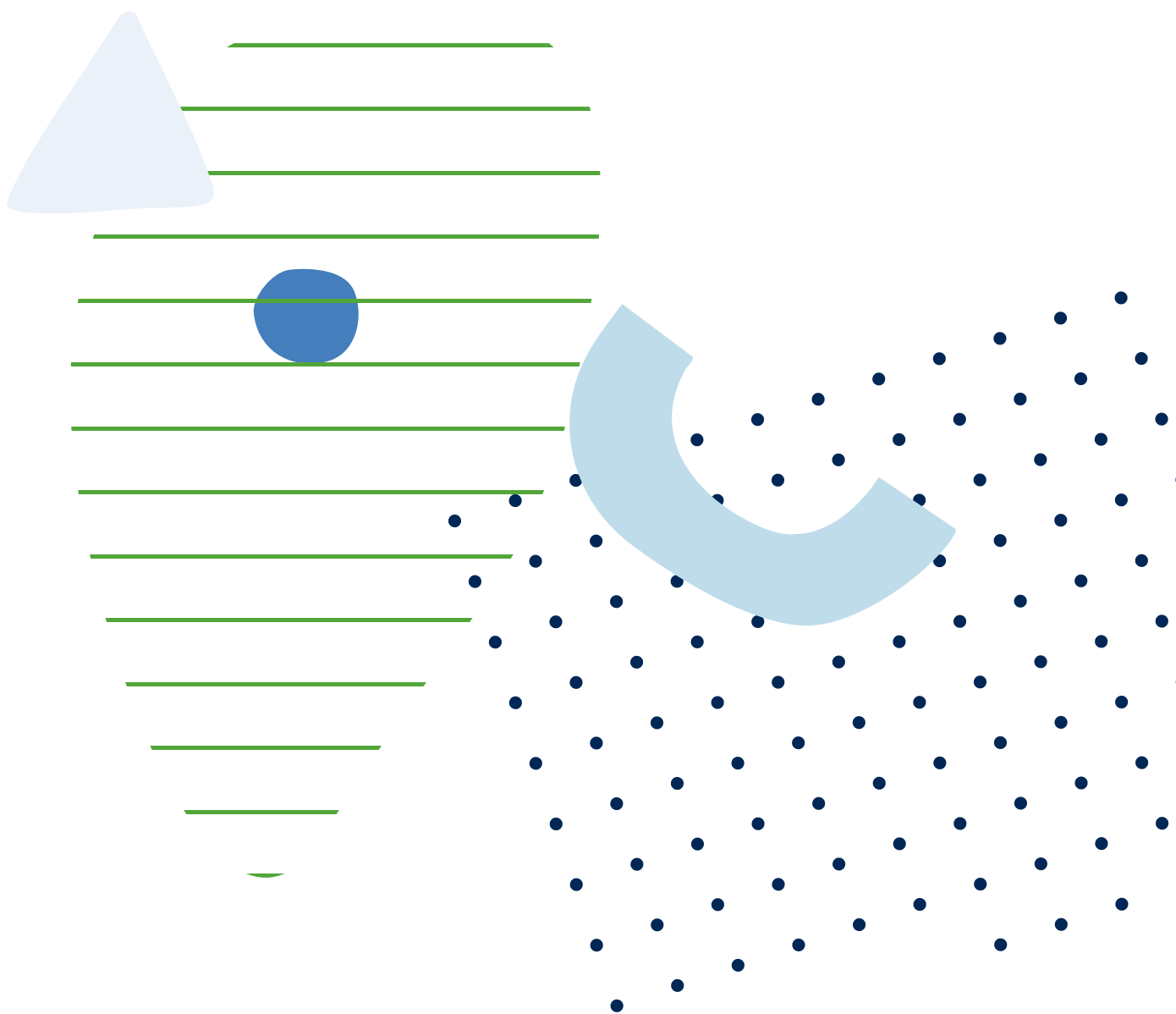
Stalo se ale ještě něco daleko horšího.

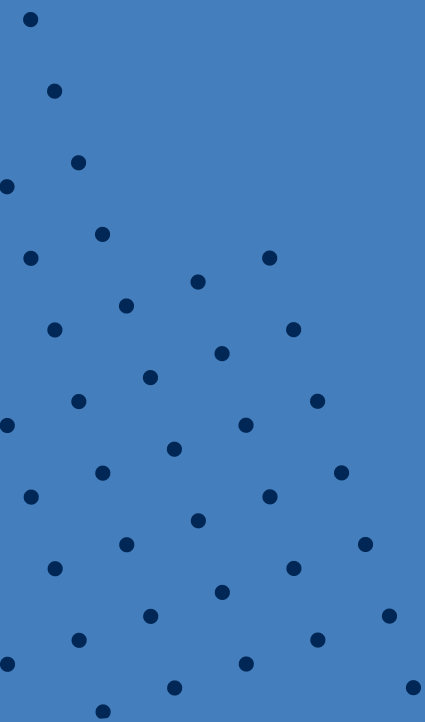
Předvolali si rodiče i mě do Paky na národní výbor před nějakou komisí a tam našim vyčetli, že jsem se jako starší žák odmítl účastnit spartakiády, že mě špatně vychovávají a vedou nežádoucím směrem. Nakonec to došlo tak daleko, že tátovi začali hrozit. (...)

Maminka zprvu myslela, že to na výboru vyřídí po dobrém, ale když nám začali funkcionáři vyhrožovat, (...) můj táta ji okřikl a otočil se na hlavouny: „To je můj syn a já ho nebudu trestat za to, že nechce cvičit!“ (...) Když skončil a zvedal se k odchodu, chytil ho za rameno příslušník veřejné bezpečnosti, který tam byl taky. „Nikam nepůjdete, ještě jsme s váma neskončili!“ Neslyšel jsem, co mu na to táta řekl, ale najednou koukám, jak ten esenbák mému tátovi vrazil facku. V tu chvíli jsme pochopili, že je situace vážná. (...) Měl jsem strach, aby se naší rodině nechtěli mstít.

(...)

Čekal jsem, až mi ze zemědělkyně, kam jsem si podal přihlášku, pošlou termín přijímacích zkoušek. Bylo mi divné, že Zdeněk, který jde na stejnou školu, na nich už byl a čekal jen na rozhodnutí, zda je, nebo není přijat. Mně místo toho přišel dopis, že se mám i s rodiči dostavit na okresní výbor před nějakou komisí. Z toho, co mi tam ti dva muži a jedna žena řekli, jsem málem dvakrát omdlel, a složilo to i maminku. (...) Prohlásili, že nespĺňuju požadavky ke studiu na střední zemědělské škole. Byl mi doporučen výuční obor truhlář nebo zedník, ale protože jsem podle nich statnější postavy, usoudili, že pro mě bude vhodnější, když se zaměřím na obor zedník.

III.

Přehled využitých knih

Banga, Patrik: Skutečná cesta ven, Host, 2022, 216 stran.

Skutečný příběh novináře Patrika Bangy je výjimečně jiný. Zachycuje jeho životní cestu z romské čtvrti mezi novináře předních českých médií. Surovým a velmi otevřeným stylem zobrazuje realitu dospívajícího chlapce, který se už v raném věku setkává s odmítáním, kriminalizací, rasismem a policejní brutalitou. A hledá skutečnou cestu ven. Ověněno cenou Magnesia Litera za debut v roce 2023.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/26:skutečna-cesta-ven/>.

Danišová, Eva: Zajda, IN: Všude samá krása. 20. století v povídkách romských autorů, KHER, 2021, 224 stran. Z romštiny přeložila Karolína Rývolová a Lada Viková, ilustrovala Tereza Šiklová.

Dramatické, dojemné i humorné osudy romských rodin a malých etnických enkláv na pozadí velkých dějin od Rakouska-Uherska přes nacistickou okupaci, poválečnou migraci ze Slovenska do Čech, normalizaci a polistopadové změny. Skrze rodinné a osobní příběhy sbírka dává tušit původ a hloubku mnoha nedorozumění, která dodnes brání úspěšnému dialogu a pochopení. Obohacuje tak o poznání, jak vlastně vedle nás Romové žili, jaké sdílejí hodnoty a jak si dokázali udržet svébytnou kulturu.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/13:vsude-sama-krasa/>.

Fabiánová, Tera – Hübschmannová, Milena: Čavargoš/Tulák, KHER, 2023, 104 stran. Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová, ilustrovala Magdalena Rutová.

Tulák je voříšek. Od nikoho si nenechá poroučet, zato má fištrón a dobré srdce. Svému lidskému kamarádovi Míšovi vypráví o tuláckých dobrodružstvích, která ho z rodného statku přivedla třeba do romské osady nebo k cirkusu. Jeho důvtipné rozhovory s fenkou Bindou, holubem Cyrilem nebo kozou Beží hodně vypovídají o zvířatech i o lidech. Dnes už klasické, romsko-české dílo ikony romské literatury Tery Fabiánové, které promlouvá jak k dětem, tak k jejich rodičům, oslavuje odvahu, vynalézavost, svobodu a v neposlední řadě soucit.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/27:tulak-cavargos/>.

Fabiánová, Tera: Jak jsem chodila do školy / Sar me phiravas andre škola, KHER, 2022, 40 stran. Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová, ilustroval Martin 3AX Zach.

Tera Fabiánová (1930–2007) ve své romsko-české autobiografické próze přibližuje život na slovenském venkově před druhou světovou válkou. Pohledem neposedné a věčně pozitivní čerstvé školačky citlivě dětem přibližuje, jaké to je, když vás okolí nevnímá jako sobě rovného a vy toužíte být stejný, protože všichni jsme přece především lidé.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/21:jak-jsem-chodila-do-skoly/>.

Fečová, Olga: Den byl pro mě krátkej. Paměti hrdé Romky, KHER-Paseka, 2022, 224 stran.

Romská ikona Olga Fečová (1942–2022) vypráví svůj život a na jeho půdorysu představuje příběh Romů v československém prostoru. Z romské osady u Humenného se její rodina v roce 1947 přestěhovala do Prahy. Jako malá rozsvěcovala na Karlově mostě plynové lampy, prala prádlo ve Vltavě, během návratů na východní Slovensko zase zažila rodovou pospolitost, osvojila si úctu k tradicím předků a neúnavně ji pak desítky let předávala dál.

Nejprve dělnice, uklízečka, pradena, ale později také asistentka pedagoga, zakladatelka dětských divadelně-hudebních souborů a člověk s velkým srdcem a otevřenou náručí pro potřebné děti. Díky své zásadovosti a altruismu byla magnetizující autoritou pro celé generace Romů.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/20:den-byl-pro-me-kratkej-pameti-hrde-romky/>.

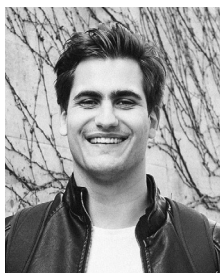
Horváthová Duždová, Věra: Devadesátkou, IN: Samet blues. Drsná devadesátá v povídkách Romů, KHER, 2021, 182 stran. Ilustrovala Tereza Šiklová.

Jak události přelomových „devadesátek“ zasáhly do životů dvanácti romských autorů a tehdejší romské společnosti vůbec? Více než třicetiletá perspektiva a motivy postupující celou sbírkou předestírají, jak se v čase proměňovala a na Romy dopadala společenská atmosféra. Od euforie z nabyté svobody a možnosti etnoemancipace přes záhy zakoušenou existenční nejistotu, sociální vyloučení, vzestup rasismu a patologické jevy až po ztrátu tradičních hodnot, které jen těžko odolávaly požadavkům na individualismus a úspěch měřený majetkem.

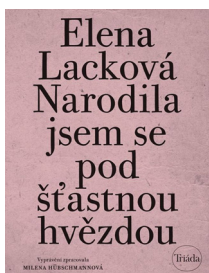
Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/16:samet-blues/>.

Kanaloš, Martin: Z připravovaného díla

Autofikce Martina Kanaloše odráží pocity frustrace, naštvání a nepřijetí, které zakoušejí mladí Češi s nejrůznějším znevýhodněním. Česko-romský hrdina Dezider a jeho česko-vietnamský kamarád Tran jsou gymnazisté, kteří se kromě problémů se svým sexuálním zráním a se školou potýkají i se sociální nerovností, šikanou a stigmatizací. Kladou si otázku, kam vlastně patří, ale přitom našťastí neztrácejí smysl pro humor a chuť objevovat svět. Svižná novela vyprávěná nekorektním jazykem Generace Z promlouvá za neviditelné párie české společnosti.

Lacková, Elena: Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou, Triáda, 2020 (4. Vydání), 288 stran. Vyprávění zpracovala Milena Hübschmannová.

Proč je někdy moudré slovo lepší než chleba, být Papiňori lepší než být Kalemardo, jak vznikla v osadě divadelní hra o válečných osudech Romů, jaké to je pro mladou rodinu začínat v Kladně, když její šarištině sotva kdo rozumí, a proč ani romský vysokoškolák a úředník nezmůže nic proti předsudkům a zlobě? Dnes již legendární titul, který nakladatelství Triáda poprvé vydalo v roce 1997, patří do kategorie „must read“ a rozhodně by měl zaujímat důležitou pozici ve školních seznamech doporučené četby i ve školních knihovnách.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/6:narodila-jsem-se-pod-stastnou-hvezdou/>.

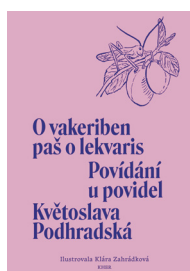
Marafioti, Oksana: Žij tam, kde jsou písně. Jak ruská Romka dobyla Ameriku, Triton, 2019, 347 stran. Z angličtiny přeložila Karolína Rývolová.

V patnáctileté Oksaně se sváří dvě starobylé kultury, romská a arménská, rámované dětstvím v Sovětském svazu. Každý člen její neobvyklé rodiny se do ní otiskl a zanechal v ní otázku: Kdo vlastně jsem? Emigrace do USA navíc přinesla řadu nepříjemných překvapení. Oksana se ale učí docenit bohatou tapiserii svého původu a najít klid v sobě samé a nikoli v uznání ostatních. V autobiografické knize s rysy bláznivé komedie autorka boří předsudky o Romech, odhaluje kus neznámého světa, a přitom apeluje na to univerzálně lidské v nás.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/5:zij-tam-kde-jsou-pisne-jak-ruska-romka-dobyla-amer/>.

Podhradská, Květoslava: Povídání u povidel / O vakeriben paš o lekvaris, KHER, 2022, 72 stran. Z romštiny přeložila Karolína Rývolová, ilustrovala Klára Zahradková.

Straší ve sklepě mulové? Jaké to je mít deset sourozenců? Může hrát romská holka házenou? Úsměvný, něžný a sladký jako babiččino pohlazení rukou umazanou od povidel. Takový je romsko-český autobiografický debut Květoslavy Podhradské oceněný Zlatou stuhou za nakladatelský počin a 3. místem coby Nejkrásnější kniha roku 2022 v kategorii beletrie pro děti. Knižka pro všechny malé i velké, kteří se chtějí něco dozvědět o minulém i současném životě Romů.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/24:povidani-u-povidel/>.

Taikon, Sofia – Lundgrenn, Gunilla – Eriksson, Amanda: Žofi Z-4515, KHER, 2022, 80 stran. Ze švédštiny přeložila Marie Voslářová, z kalderašské do slovenské romštiny Markéta Hajsá a Iveta Kokyová.

Sofia Taikonová (1931–2005), romským jménem Žofi, se na rozdíl od mnohých dalších nestala obětí systematické likvidace Romů za 2. světové války. Přežila Osvětim a po válce dokonce našla osobní štěstí v rodině švédských Romů, podělit se o své prožitky a zkušenosti z dlouhá léta přehlížené tragické kapitoly evropských dějin však byla schopná až na sklonku života. Působivé a dobře srozumitelné česko-romské komiksové zpracování nabízí ojedinělé svědectví a mimořádné dílo pro dospělé i starší dětské čtenáře.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/17:zofi-z-4515/>.

Šamko, Michal: Májky a totemy, KHER, 2023, 176 stran. Ilustroval Petr Polák.

Jak přeprat o dva roky staršího Slamáka a stát se členem kmene Apačů? Čím si získat respekt spolužáků? Kvůli čemu má smysl obětovat háro? Čím zaujmout holku? Co dělat, když o tobě rozhodují jiní?

Knižní debut je částečně autobiografickou prózou pro starší děti a mládež, v níž se čtenář vrátí do autorova dětství v Podkrkonoší 70. let. Ožívá v něm duch klučicích part a her na indiány, poetická každodennost v prostředí normalizačního maloměsta a proměna jednoho romského chlapce v mladého muže.

Kniha byla nominována v kategorii beletrie pro mládež v soutěži dětských knih Zlatá stuha 2024 a ocitla se v širší nominaci cen Magnesia Litera 2024 v kategorii literatura pro děti a mládež. V listopadu 2023 byla zařazena na seznam 30 Nejlepších knih pro děti a mládež.

Více informací a ukázka zde: <https://kher.cz/katalog/knihy/detail/28:majky-a-totemy/>.

Děkujeme, že se tématu věnujete
a že ve vaší škole dáváte prostor
romským příběhům i hlasům,
které mohou obohatit nejen
výuku, ale i vzájemné
porozumění.

Materiál vznikl ve spolupráci
s nakladatelstvím Kher,
které dlouhodobě podporuje
romskou literaturu a její
dostupnost pro školy.

Další podněty k podpoře žáků (nejen) se sociálním znevýhodněním najdete také zde:
<https://zapojevsechny.cz/socialni-znevychodneni>

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY